arra, hogy Kemény érdeklődését az a kis rövid czikk is fölkelthette Camões iránt, mely a *Nemz. Társalkodó* 1836-iki évfolyamában látott napvilágot: az *Irodalomtörténet* folyóirat-szemléje (1912: 141. l.) egy Kemény művéhez korban s jellegben is sokkal közelebb álló műre mutatott rá, mely közvetetlenebbül hathatott úgy, hogy Kemény figyelmét erre a regénytárgyra terelje. E mű, Eördögh Istvánnak *Camoens* cz. »eredeti novellája« az *Athenaeum*ban jelent meg 1841-ben (I: 8—14. és 24—30. l.): Kemény 1842-ben fogott a regény írásához. Az *Irodalomtörténet* hozzávetése tehát már csak ezért is valószínűbb, mint a Papp Ferenczé. A kiadó figyelmét, úgy látszik, elkerülte az Eördögh-féle novellára való utalás.

Nekem tehát csak egy kifogásom van Papp Ferencznek egyébként rendkívül gondos, nagy odaadással készült s Kemény minden tisztelőjétől köszönetet érdemlő kiadása ellen. Az t. i., hogy a bevezető tanulmányoknak nem mindegyike készült egyenesen ehhez a kiadáshoz. Kemény Zsigmond mellett túl sok helyet kívánt a saját tanulmányainak, s túl sok figyelmet kíván azok részére az olvasótól. Bizonyos adatok egyszerű, világos, áttekinthető közlését vártuk volna a kiadótól s nem nagy terjedelmű tanulmányokat, melyeket az érdeklődő különben is megtalálhatott volna a *Budapesti Szemle* és az *Egyetemes Philologiai Közlöny* 1912-iki évfolyamaiban.

HORVÁTH JÁNOS.

A Kisfaludy-Társaság Nemzeti Könyvtára. Szerkesztik Beöthy Zsolt, Négyesy László, Császár Elemér. Budapest, 1914. Franklin-Társulat. 8-r. — IX. k. *Magyar drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig* (XVI—XVIII. század.) Kiadja Alszeghy Zsolt. 487 l. — XIV. 1. k. *Gróf Zrinyi Miklós művei.* Kiadja Négyesy László. 1. k.: Költői művek. 472. l. — XXIII. 1. k. *Deákos költők.* Kiadja Császár Elemér. 1. k.: Rájnis, Baróti Szabó, Révai versei. 351 l. — XLIII. 1. k. *Bajza József művei.* Kiadja Szücsi József. 1. k.: Költemények, novella, kritikák. 278 l. — LVIII. 1. k. *Tompa Mihály művei.* Kiadja Kéki Lajos. 1. k.: Költemények 1840—1847. 463. l. — LXXXII. k. *Szigeti József drámái.* Kiadja Bayer József. 381. l.

A művelt magyar olvasóközönség és az iskola eddig sem szűkölködött olyan gyűjteményes munkák nélkül, melyek — Toldy *Nemzeti Könyvtár*ától a Franklin-féle *Magyar Remekírók*ig — kiválóbb íróink alkotásait magukba foglalva eléggé tájékoztatták nemzeti irodalmunkról. Azonban bármennyire gondosan készültek is, mind a régibb, mind az újabb kiadások, két nagy hiányt még sem sikerült pótolniok. Egyrészt egyik gyűjtemény sem volt megközelítően annyira teljes, hogy hű, egységes és összefoglaló képét adhatta volna irodalmunk történetének, másrészt nem voltak a tudományos kutatás színvonalán álló kritikai kiadások, mert hiszen elsősorban a nagyközönség számára készültek. Főképen pedig hiányát érezte egy ilyen munkának a magyar iskola: az irodalomtörténeti oktatás mind a középiskolában, mind az egyetemen; szükség volt olyan kézikönyv-jellegű kiadásokra, melyek ugyan

nem teszik fölöslegessé az eredeti kiadások, kéziratok, régi nyomtatványok fölkutatását, de mégis pótolhatatlan segédeszközt nyujtanak a kezdő kutatónak, azután a tanárnak a kathedrán, sőt nélkülözhetetlenek minden tudományos házi munkánál. Egy olyan gyűjteményt értek, mint a német Kürschner-féle *Deutsche Nationalliteratur*, melyet magánember is megszerezhet minden nagyobb anyagi áldozat nélkül.

Ezt a hiányt kell tehát pótolnia a Kisfaludy-Társaság *Nemzeti Könyvtár*ának, melynek első hat kötete most hagyta el a sajtót. A tervezet szerint a 180—200 kötetből álló gyűjtemény »a magyar irodalom maradandó becsű alkotásait bocsátja mintaszerű kiadásban a *tudományos világ, a művelt közönség és az iskolák* rendelkezésére«. E hármas szempont megtartása meg fogja ugyan nehezíteni a kiadók munkáját, de viszont pontosan meghatározza a megválogatás elveit és a kiadás technikai módszerét.

Véleményünk szerint — s ezt olvassuk ki a tervezet tendentiájából is — elsősorban az iskola és a köznevelés czéljait kell szem előtt tartaniok a kiadóknak. Ennek felel meg legjobban a kötetek számaránya, s ez határolja körül leginkább a másik két érdekterületet: a kritikai szöveg a variansokat és bibliographiai adatokat nyujtó jegyzetekkel megadja a tudományos kézikönyv kellékeit, de kielégítést nyer a nagyközönség is, vagy legalább a közönségnek az a része, mely nem pusztán szórakoztató olvasmányt, hanem művelődése eszközeit keresi benne.

A *Nemzeti Könyvtár* így nem adhatja teljes egészében csak épen remekíróinkat, a többi műalkotásokat pedig kellően megválogatva, »adott feltételek között elérhető teljességre törekedve össze kívánja gyűjteni irodalmunknak azon emlékeit, melyeknek esztétikai értéke vagy irodalomtörténeti jelentősége van«. Fölhangzott ugyan az a kívánság is, hogy főképen az eddig kiadatlan, még kéziratos munkákra kellene kiterjeszkedni s teljes kiadásukban közölni a régi irodalom kisebb értékű íróit is, hogy ezzel a sokféle nehézséggel küzdő, (kivált vidéki) kutatóink munkáját megkönnyítsük. Ez azonban egyrészt elérhetetlen a kellő anyagiak híján, másrészt czéltalan is, mert egy ilyen nagyszabású gyűjteményt csak gazdagabb intézeteink szerezhetnének meg, s így megszűnnék a kiadások »kézikönyv«-jellege, azután másod- és harmadosztályú íróink egészen értéktelen munkáinak fölvételével hamis arányokat adna igazi irodalmunk anyagáról és fejlődéséről, végül a kutatót mégsem menti föl attól, hogy az irodalomtörténeti adatoknak utána ne járjon. Ilyen gyűjteménynyel különben semmiféle irodalom nem rendelkezik, még a teljességre törekvő franczia *Collection des Grands Écrivains* is csak a remekírókra terjeszkedik.

A gyűjtemény szerkesztői tehát igen helyesen jártak el, mikor összes műveikkel csak remekíróinkat vették föl, kisebb irókat vagy válogatott munkáikkal vagy több írót és munkát műfaj szerint egy-egy kötetbe összefoglalva, pl. *Magyar drámai emlékek a középkortól*

Bessenyei-ig vagy *Deákos költők* stb. A szorosabb értelemben vett költői munkák mellett fölvették természetesen a prózai elbeszélést, drámát, továbbá »a szónoki beszédek, a politikai irodalom, a történetírás és kritika köréből mindazon műveket, melyek fölfogásuk és előadásuk által az egész művelt nemzethez szólnak, végül a magyar levélirodalom legbecsesebb darabjait«. A szemelvényes kiadás azonban nem bonthatja meg egy-egy műalkotás egységét, rövidítések, kihagyások, összevonások nem szerepelnek; a szemelgetés csak a megválogatásra vonatkozik. A művek sorrendje műfaji nagyobb keretekben történik (1. kisebb költemények, 2. nagyobb verses alkotások, 3. széppróza, 4. dráma, 5. szónoki, politikai stb. művek, 6. levelek), ezeken belül az elhelyezés időrendi, kivéve az olyan zárt cyclusokat, mint például a *Himfy*. A szövegkiadás kritikai, a tudományos hűség minden kellékével, de a nagyközönségre való tekintettel mai helyesírás szerint átírva, úgy azonban, hogy az író nyelvének egyéni sajátságai megmaradjanak. A *jegyzetek* csak a legszükségesebbre terjednek ki, közlik: 1. a főbb bibliographiai adatokat, 2. a fontosabb variansokat, 3. tárgyi magyarázatokat, 4. a forrásokra való rövid utalást. Minden kötet élén *Bevezetés* áll, mely rövid, összefoglaló, essay-szerű tájékoztatást nyujt az író életéről, egyéniségéről, műveiről.

Az előttünk fekvő tervezet, melyből adatainkat közöltük, végül a munka részletes beosztását adja. A gyűjtemény 93 könyvből áll, mely azonban körülbelül 200 kötetre fog kiterjedni. Olyan munka ez, mely nagyobbszabásunak ígérkezik a Kürschner-féle gyűjteménynél is (ez a sokszorta nagyobb német irodalmat 164, illetőleg 222 kötetben adja).

Mint minden ilyen gyűjteménynek, ennek sikere is elsősorban a munkatársaktól függ. A most megjelenő kötetek azonban máris elég biztosítékot nyujtanak arról, hogy a szerkesztők nemcsak a tervezetet készítették el kitűnően, hanem olyan munkatársakat is választottak, kik tudományos munkásságuk javát épen az általuk kiadott írókra vagy művekre fordították.

Nem lehet czélunk, hogy az egyes munkákat részletesen ismertessük vagy aprólékos bírálgatásukba bocsátkozzunk, csak épen rövid áttekintést nyujtunk tartalmukról és kiadóik eljárásáról.

Alszeghy Zsolt kiadása főként az iskola számára fontos. Itt végre együtt találjuk a magyar drámairodalom mindazon jellemző alkotásait, melyeket eddig vagy húsz helyről kellett összekeresgélni. A bevezetés rövid, tömör összefoglalását adja a magyar dráma feljődésének, különösen kiemeljük benne az iskoladrámákról szóló részt. A jegyzetek csak a legszükségesebb tudnivalókra szorítkoznak, annál több hely jut maguknak a szövegeknek. Első helyen áll a Sándor-kódex Hrotsvitha-fordítása, következnek: Sztárai Mihály két drámája, Comoedia Balassi Menyhért árultatásáról, a Debreczeni disputa, Szegedi Lőrincz moralitása, a két Comicotragoedia, az Actio Curiosa I. és VIII. része, Juhász Máté misztériu-

mának V. szakasza, a Kocsonya Mihályról szóló pálos interludium, Illei Ptolomaeusa, Simai Mesterséges ravaszsága, a Rusticus imperans és Szászi János Didó-drámája.

Igazán nagyértékű és módszer tekintetében példaszerű kiadás Négyesy *Zrinyi*je. Az 1651-i kiadás szerint közli a költeményeket, az ujabben előkerült versekkel megtoldva. Alapja nem a kézirat, mint Széchy-kiadásában, hanem az editio princeps, mely a kéziratnál tökéletesebb formában adja a költeményeket; de azért pontosan számon veszi a jegyzetekben a kézirat eltéréseit. Így a kiadás a legkényesebb kutató igényeit is kielégíti. A jegyzetek a lehető leggondosabb philologiai apparatussal készültek: összefoglalóan, majd énekről-énekre jelzik az átirást és igazításokat, a meghagyott sajátságokat, a kézirat eltéréseit, eljárása tudományos kritériumait. A terjedelmes bevezetés nemcsak az eddigi kutatások összefoglalása, hanem sok új, eredeti adattal bővelkedik. Így az alapeszme katholikus szellemének kiemelése mellett hangsúlyozza a nemzeti és egyéni hősi vonásokat, a források között rámutat Janus Pannonius egyik elégiájára és Silius Italicus *Punica*jára. A jegyzetek között érdekes a czím *Syrénájának* a *Serin* név anagrammájával való magyarázata.

Császár Elemér a *Deákos költők* I. kötetében a triász iróit adja. A bevezetés beállítja az egész klasszikus irányt irodalmunk fejlődésébe és néhány határozott vonással vázolja irodalomtörténeti jelentőségét, majd külön-külön összefoglalja Rájnis, Baróti Szabó és Révai életrajzát és költői munkásságát. A kiadó munkájának súlya itt a megválogatásra esik, a kötetekre menő versgyűjteményekből a legjellemzőbbeket és legértékesebbeket kellett kiválogatnia, úgyhogy az olvasó minden irányban kellő tájékozást és arányos képet kapjon. A nagyobb fordításokat természetesen el kellett hagynia; a legtöbb vers jut, a munkásság értéke és nagysága szerint, Baróti Szabóra, a legkevesebb Rájnisra. Függelékképen a klasszikus verselés régibb példáit kapjuk, Sylvestertől Ráday Gedeonig. Itt is figyelmet érdemelnek a gondos, minden fontosabb adatra röviden kitérő jegyzetek.

A *Bajza*-kiadás, mely Szücsi József néven Bajza Józseftől való, már természeténél fogva inkább a nagyközönségnek szól. Az 1. kötet a verseket adja chronologikus sorrendben az 1851-i kiadás alapján, a novellák közül az Ottiliáról szólót önéletrajzi érdekességénél fogva, kritikai dolgozatai közül pedig az Epigramma theoriájából a magyar epigrammára vonatkozó fejtegetéseket, a Conversations-lexikoni pört, a Vezérszót (a Kritikai Lapokhoz), az Aurora-pört stb. A tudományos szempontot a bevezetés elégíti ki, mely a kiadónak széleskörű kutatásain alapul.

Fontosabb ránk nézve Kéki Lajos *Tompa*-kiadása; ez mint teljes kiadás, mely a költő zsengéit is adni fogja, az eddigi kiadások között a legterjedelmesebb és legmegbízhatóbb lesz. Az első kötet Tompa költeményeit adja 1847-ig, itt először időrendben,

csak a *Népregék, népmondák*ban követi az eredeti kiadás berendezését. Legfőbb, kellőképen alig megbecsülhető érdeme, hogy nagy fáradsággal és lelkiismeretes utánjárással megállapítja a költemények időrendjét és fölkutatja első megjelenésük helyét.

Még fontosabb talán, de mindenesetre érdekes *Szigeti* munkássága, mely itt bontakozik ki előttünk először a maga igazi alakjában. Nemcsak Bayer József jeles bevezetésének köszönhetjük ezt, mely a kellő kortörténeti háttér megrajzolásával állítja elénk Szigeti írói és színészi pályáját, hanem főként maguknak a drámáknak, melyek közül a vígjátékok: *Becsületszó, Falusiak, Kolostorból* itt jelennek meg először nyomtatásban, míg népszínművét a *Vén bakkancsos*t és társadalmi drámáját *(Rang és mód)* már ismerjük a Rényi-féle kiadásból, mely azonban a két drámát csak sok és jelentős kihagyással közli.

Meg kell még említenünk, hogy minden kötetben néhány hasonmás és arczkép emeli a kiadás értékét.

KIRÁLY GYÖRGY.

Minay Lajos: Erdélyi János (1814—1868). Budapest, Wodianer F. és Fiai könyvkereskedése, 1914. 8-r. 88 l. Ára 2 korona.

Az Erdélyi Jánosról szóló irodalomban, mely egy-két emlékbeszédre, rövidebb lélegzetű méltatásra, Rácz Lajosnak a pataki éveket részletesebben megvilágító dolgozatára és levélközlésekre szorítkozik, hézagot pótol e könyvecske: a költő első életrajza. Feladatát lelkes hangon, mindvégig érdekesen végzi. Megbízható adatgyűjtés alapján nagy vonásokban rajzolja Erdélyi pályafutását, ismerteti működését. Evvel megmondtuk jelességeit is, hibáit is. Több becses életrajzi adatot gyűjtött össze, végigtanulmányozta Erdélyi munkáit, népszerű, magyaros stílussal meleg képét rajzolja a harminczas—negyvenes évek lirikusának, népköltési gyűjtőjének s a következő két évtized magyar philosophusának. Könyvével némi elégtételt is nyujt a méltatlanul kevéssé emlegetett írónak. — Hibája, hogy az első alkalmat nem ragadta meg egy részletesebb, philologiai kutatásokon is alapuló, terjedelmesebb életrajzra; hogy Erdélyi műveit csak ismerteti és nem bírálja, drámáján kívül minden alkotásáról elismeréssel szól, elméleteit kritika nélkül fogadja el s szélesebb látókör híján pontosabb beállításra nem is törekszik. Az aránylag csekély irodalmat, pl. a levélközléseket, nem aknázza ki. Működésének egyes fejezeteiben a méltatás azok jelentőségéhez képest aránytalan. Nemcsak, mert lírájáról a népdalok és mondákhoz vagy philosophiai munkáihoz viszonyítva bővebben szól, hanem, mert műve első fele láthatóan részletezőbb, mint a másik, mely pedig Erdélyi életének nevezetesebb korszakát tárgyalja. Általában az emberről szóló részletei szépek, tárgyukhoz méltók, a költőről és íróról szólók jelentéktelenebbek, mert minden egyéni álláspontól tartózkodnak. — A kötethez Erdélyi Pál írt előszót.

GÁLOS REZSŐ.